

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

RÖJNINGSRÖSEN

NERSTUEN, 104/4
RINGEBU, OPPLAND

JAKOB JOHANSSON / JAN HENNING
LARSEN

Oslo 2010

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Nerstuen	G.nr./ b.nr. 104/4
Kommune Ringebu	Fylke Oppland
Saksnavn Opprusting av fv. 383	Kulturminnetype Röjningsrösen
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 09/01047	Tiltakskode/ prosjektkode 760079/220066
Eier/ bruker, adresse Tore Segelstad. Brandstadmoen, Nerstuen, 2634 Fåvang.	Tiltakshaver Statens Vegvesen, Region Øst. Postboks 1010, 2605 Lillehammer.
Tidsrom for utgravning 16.06.09-18.06.09	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum UTM Sone 32. N: 6813050. Ø: 560233
ØK-kart	ØK-koordinater
A-nr. 2009/343	C-nr. C57333
ID-nr (Askeladden) Id 76414	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf34121
Rapport ved: Jakob Johansson	Dato: 21.04.2010
Saksbehandler: Jan Henning Larsen	Prosjektleder: Jan Henning Larsen

SAMMENDRAG

Denna rapporten behandlar en utgravning av tre stycken röjningsrösen som var belägna i Nerstuen 104/4, Ringebu, Oppland. Det krävdes en undersökning av dessa rösen då fylkesväg 383 som gick bredvid dem skulle rustas upp och breddas. Registreringen av det påverkade området skedde vid flera tillfällen då väder och vind ej tillät klar sikt vid ett tillfälle. I september 2007 registrerades området för första gången, sedan skedde två tilläggsbesiktningar. En den 14. november 2007 och den andra vid tre tillfällen under perioden från den 30. juni 2008 till den 11. juli 2008. Man registrerade under denna period 76 stycken röjningsrösen och en övergiven säterväg. Tre av dessa röjningsrösen hamnade inom plangränsen och krävde undersökning. S1 var beläget i en brant sluttande terräng åt sydväst. Den var omgiven av en röjd skog men själva röset låg kring en fortfarande stående gran. S2 var beläget i platt, gräsbevuxen terräng mellan två skogsbevuxna backar som lutar åt sydväst. Detta röse har blivit stört av att bilar har färdats över dess sydvästra del. Tydliga bilspår sågs här i marken. S3 låg i brant sluttande terräng åt sydväst inne i en skog precis bredvid en skogsväg som ligger nordöst om röset. Röset låg kring en stubbe. Alla tre rösena var belägna ovan en steril orange sand som innehöll mycket sten av alla storlekar. Marken bestod annars av en stenig moränmark med inslag av berg i dagen längst i norr. Marken har innan avverkningen använts som en skogsbevuxen betesmark.

INNHOOLD

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	2
2. DELTAGERE, TIDSRØM	2
3. FORMIDLING	3
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER.....	3
5. UTGRAVNINGEN	3
5.1 Problemstillinger – prioriteringer.....	3
5.2 Utgravningsmetode.....	4
5.3 Utgravningens forløp.....	5
5.4 Kildekritiske forhold	5
5.5 Utgravningen.....	6
5.5.1 Funnmateriale	6
5.5.2 Strukturer	6
5.5.3 Datering	9
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver	9
5.5.5 Analyser.....	9
5.6 Vurdering av utgravningsresultatene, tolkning og diskusjon.....	9
6. KONKLUSJON.....	12
7. LITTERATUR	13
8. VEDLEGG	14
8.1. Strukturliste	14
8.2. Funn og prøver	14
8.3. Tegninger	15
8.4. Fotoliste	15
8.5. Analyser.....	15
8.6. Kart.....	16

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

NERSTUEN, 104/4, RINGEBU, OPPLAND

JAKOB JOHANSSON

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Behovet av denna utgrävning uppstod då Statens Vegvesen ville rusta upp och bredda fv. 383. Den ökade trafiksituationen i och med utbyggnad i Kvitfjell har lett till trafikfarliga situationer och att bredda denna väg skulle åtgärda detta. Den vägsträckningen som påverkades av detta tilltag var 4,8 kilometer lång.

Oppland fylkeskommune genomförde flera registreringar och tilläggsbesiktningar i området. I september 2007 registrerades området för första gången, sedan skedde två tilläggsbesiktningar. En den 14. november 2007 och den andra vid tre tillfällen under perioden från den 30. juni 2008 till den 11. juli 2008. Man fann på dessa besiktningar 76 röjningsrösen som mätes in och fick en enkel beskrivning. Man ansåg att dessa rösen kan höra samman med de tufter som tidigare registrerats i området. Man menade också att det inte var otroligt att rösena skulle vara från medeltiden eller ännu äldre.

Den 3. april 2009 sökte Statens Vegvesen, Region Øst om dispensation för ett ingrepp i detta fält med röjningsrösen. Den 14. april 2009 sände Oppland fylkeskommune vidare det till Riksantikvaren. Man bad då om dispens med krav på arkeologisk undersökning. Det område som direkt berördes av undersökningen låg i en flaskhals för trafiken till Kvitfjell och att gå in i röjningsrösfältet var det enda alternativet. Man hävdade också att det var viktigt för lokalbefolkningen att göra denna vägen säkrare och att en utgrävning av några få rösen på utkanten av detta fält ville inte påverka upplevelsevärdet fältet har utan istället öka kunskapen gällande då detta fältet skapades och generellt öka kunskapen om de yttre områdena av Gudbrandsdalen i förreformatorisk tid.

Den 30. april 2009 uttalade sig Kulturhistorisk museum om saken i ett brev till Riksantikvaren. Man stödde då fylkeskommunens vädjan angående dispensation från lagen om kulturminnen §8, med krav på arkeologisk undersökning.

Den 25. maj 2009 i brev till Statens Vegvesen gav då Riksantikvaren lov om ingrepp i de berörda strukturerna.

2. DELTAGERE, TIDSRUM

Undersökningen skedde den 16. till den 18. juni 2009. Vädret var under denna period till största delen fint.

Deltog gjorde under denna period Jakob Johansson (fältledare). Grävmaskin och förare kom från Ringebu Maskin AS. Förare var Svein Kvikstadhagen. Sigmund Trønnes från VA & Rørteknikk AS hjälpte oss med inmätning av schakten och strukturerna med totalstation. Att skapa kartor under efterarbetet gjorde Lars Thorgersen. Projektledare var Jan Henning Larsen.

3. FORMIDLING

Den första dagen på grävningen kom tiltakshaver Ove Anders Aaseth ute och visade mig området. Vidare var grävmaskinisten och inmätaren de enda som var ute på fältet. Samarbetet med alla inblandade gick bra.

4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Det område vi skulle undersöka ligger i Kvittfjell. Detta var ett område som användes som arena under OS 1994 och det har därefter varit populärt för fritidsbebyggelse. Det röjningsrösfält som vi skulle undersöka en liten del av ligger på gränsen mellan den i dag fasta bebyggelsen och utmarken uppe på fjället. Området har alltid varit ensligt beläget i brant terräng och det ligger på gränsen av odlingmarken i trakten. Fylkeskommunen menar dock att närheten till utmarken nog har varit en viktig del för den lilla bebyggelse som en gång funnits här. Bristen på automatiskt fredade kulturminnen och föremålsfynd från trakten visar även de på att området inte varit centralt ens under tiden då röjningsrösen uppstod. Många av gårdarna här kan ha blivit övergivna under senmedeltiden för att sedan återigen tas i bruk under nyare tid. Vidare är id 76414 det enda automatiskt fredade kulturminnet i trakten och det var från början registrerat som en samling husgrunder med några omkringliggande rösen. En skriftlig källa från 1609 som behandlar ”jordskaaning” i området talar troligtvis om dessa husgrunder, det skrivs ”*fire tofter, der udj gamel dage haver været bygde*” (Pettersson 2008).

Överlag är det ont om kulturminnen på Kvittfjell. Man undersökte en kolgrop, 2008, och det finns upplysningar om en järnutvinningsanläggning med stora slagblock i de nedre delarna av fjället men detta är också allt (Larsen 2009).

1976 blev Ringebu kommune ØK-registrerat och man fann då flertalet kolgropar nere i dalgången som man tror hör i hop med smedjebruk från medeltiden. Om man ser till fynd och fornminnen så är det sydöst om Vålebru mot Ringebu stavkyrka som verkar vara det mest centrala området (Larsen 2009).

5. UTGRAVNINGEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Från Gudbrandsdalen finns det lite kunskap om denna kulturminnestypen och det är därför viktigt att få dem gott daterade och se om det kan röra sig om olika bruksfaser. Det är också intressant att se om det finns andra spår av odling än rösen så som odlingslag emellan dem.

Vidare sattes följande frågeställningar upp inför denna undersökning (Larsen 2009):

- Hur många dyrkningsfaser finns det spår av i området och vad är omfånget av dessa
- Hur gamla är rösen och hur länge var de i bruk?
- Har området varit i bruk genom flera faser?
- Vilken driftsform är rösen spår efter (extensiv/intensiv, bete, kornodling)?
- Vilka odlingstekniker har använts?
- Vad har odlats och hur var vegetationen i området?

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

De tre rösen som var aktuella för oss att undersöka fick strukturnummer och fotograferades i det skick de var när vi anlände till platsen. Efter detta rensades de fram för att få en bättre bild av deras utsträckning och storlek. Återigen togs fotografier av dem och de tecknades i plan i skala 1:50. När detta var klart snittades de med maskin.

Vi grävde då två schakt. Ett genom S1 och ett som skar både S2 och S3. Dessa schakten grävdes i markens fallriktning för att möjliggöra för oss att observera punktbrinker och ansamlade jordmassor som kan berätta om hur röset kom till och vilka metoder som låg bakom odlingen. Dessa schakt grävdes ut utanför rösen och gott ned i undergrunden för att vi skulle kunna ta ordentliga prover samt undersöka om det fanns några odlinglag mellan rösen eller flera eventuella bruksfaser.

Schakt igenom S2 och S3. Sett mot sydväst.

Fotograf: Jakob Johansson

När dessa schakt var grävda rensades profilerna upp ordentligt och fotograferades samt tecknades i skala 1:20. En god dokumentation av var enskilt

röse genomfördes och kol- och pollenprover togs från varje röse. Dessa prover vill ge svar på frågor om rösenas ålder samt om vad som odlats på platsen och hur vegetationen såg ut.

Fältet och strukturerna mättes in med totalstation. Detta skedde dock efter vi åkt därifrån då tid ej fanns när jag var där.

De proverna som togs under grävningen av id 76414 är katalogiserade under C57333.

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

16.06.09 Grävningens första dag. Jag packade i ordning på museet och åkte upp mot fältet. Väl där mötte jag ansvarig från vägväsendet, Ove Anders Aaseth, och vi tittade över området och de strukturer som skulle grävas. Inledande bilder togs och rösenas rensades upp så gott det gick. Kraftig vegetation gjorde det vid tillfällena lite svårt. Granar hade växt rakt igenom två av rösenas och det tredje låg delvis under en skogsväg. Rösenas tecknades i plan. När detta var klart grävdes två schakt genom rösenas med maskin. Båda grävdes i markens fallriktning. Det första gick igenom S1 och det andra genom S2 och S3. Bilder togs av schakten.

17.06.09 Profilerna i schakten rensades upp ordentligt och fotograferades. De dokumenterades och strukturscheman skrevs. Kol- och pollenprover togs ut ur alla tre strukturerna.

18.06.09 Sista dagen på undersökningen. Schakten fick en noggrann beskrivning, hur de låg i terrängen, hur det sterila undergrunden var beskaffad och så vidare. Schakten städades och verktygen tvättades. Bilen packades och jag for hem till museet där jag packade ur bilen, iordningställde utrustning och färdigställde det sista pappersarbetet.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Alla våra tre rösen är tyvärr störda på olika sätt. Detta har lett till att det är otroligt svårt att finna en kontext som man med säkerhet kan säga att den är intakt och inte har påverkats av moderna företeelser. På grund av detta har bara ett kolprov skickats in till datering. Vi valde ut det som hade störst sannolikhet att komma från en kontext som ej påverkats nämnvärt av natur och nyare tids ingrepp.

Det kolprov vi skickade kommer från S2. Detta röset har vid flera tillfällen blivit överkört av biltrafik i sin sydvästra del. Förhoppningsvis är dock den nordöstra delen intakt under dagens marknivå. Vi hoppas att denna datering kommer vara korrekt och ge oss en uppfattning om när rösenas skapades.

Där bilar kört över S2. Sett mot sydöst.

Fotograf: Jakob Johansson

Angående S1 och S3 så har båda rösena placerats kring stora granar och när rösena snittades observerade vi att trädens rötter har ställt till med en väldigt oreda gällande rösets struktur. Det är nästintill omöjligt att kalla något som är kvar av dessa två strukturer för en god kontext som ej påverkats av nyare aktivitet.

All denna aktivitet kring våra strukturer har också gjort det väldigt svårt att finna något som kan likna punktbrinker eller annat, så som ansamlade massor vid rösens fot, som kan berätta för oss om vilka omständigheter som ledde till att röset uppstod och vilket slags jordbruk vi talar om.

Vidare skedde inmätningen av strukturerna utan vår insyn då han som gjorde detta ej hade tid när vi var på platsen. Han blev dock visad vad som skulle mätas in innan vi lämnade platsen.

5.5 UTGRAVNINGEN

Vid grävningen i Nerstuen 104/4 grävdes tre stycken röjningsrösen ut, de var en del av ett fält bestående av totalt 76 stycken rösen.

5.5.1 FUNNMATERIALE

Inga fynd gjordes på fältet. Kol- och pollenprover togs in från alla tre strukturer, S1-S3. De är katalogiserade under C57333.

5.5.2 STRUKTURER

Utav de 76 stycken röjningsrösen som var belägna på detta fältet var det tre stycken som hamnade inom planområdet för den breddade vägen. Det var dessa

tre som behandlades av denna undersökning. Här följer en närmare förklaring av dessa.

S1 var ett röjningsröse som var beläget runt en stor gran. Det låg inledningsvis väldigt mycket torv, döda kvistar och barr på strukturen. Röset hade följande mått: 5,5x4,0x0,3 m och stenpackningen i det bestod av stenar från 0,3 till 0,8 m i storlek. Kring stenarna ovan den sterila undergrunden låg en brun sandig silt och ovan den kom torven/matjord. Hela röset var väldigt stort av dess närhet till den granen det låg runt. Det gick rötter åt alla håll genom röset. Detta gjorde det svårt att finna en god kontext att ta prover från som man kan datera samt blev det svårt att finna företeelser så som punktbrinker som skulle kunna hjälpa en att kategorisera röset. Kol- och pollenprover togs ur strukturen.

S1, profil. Sett mot nordväst.

Fotograf: Jakob Johansson

S2 hade mått på 4,75x3,0x0,1 m och stenpackningen i röset bestod av stenar från 0,2 till 0,4 m i storlek. Kring stenarna ovan den sterila undergrunden låg en brun sandig silt och ovan den kom torven/matjord. Den sydvästra delen av röset har blivit överkört av flertalet bilar och det är lätt att se spåren som går över röset. Under mark verkar dock röset vara relativt intakt och en datering härifrån skulle kunna ge ett korrekt resultat. Det verkar kunna ligga massor på rösets nordöstra kant som kan vara påförda senare för att jämna ut ytan här. Möjligtvis för att kunna köra in bilar. Dessa påförda massor och det faktum att bilar har kört över röset gör det svårt att finna punktbrinker och liknande som kan hjälpa en att kategorisera röset. Kol- och pollenprover togs ur strukturen.

S2, profil. Sett mot sydöst.

Fotograf: Jakob Johansson

S3 låg runt en stubbe och mycket torv, kvistar och barr låg på strukturen. S3 hade följande mått: 2,2x1,9x0,2 m och stenpackningen i röset bestod av stenar från 0,2 till 0,7 m i storlek. Kring stenarna ovan den sterila undergrunden låg en brun sandig silt och ovan den kom torven/matjord. Hela röset är precis som S1 väldigt stört av dess närhet till träd då det går rötter åt alla håll genom strukturen. Detta gör det även här väldigt svårt att finna en god kontext att ta prover från som man kan datera samt är punktbrinker och likande som kan hjälpa en att kategorisera röset försvunna sedan länge. Kol- och pollenprover togs ur strukturen.

S3, profil. Sett mot sydöst.

Fotograf: Jakob Johansson

Inga odlingslag eller liknande kunde ses under eller omkring de rösen vi undersökte. Dock kunde de lagren mycket väl ha störts av det som påverkat våra rösen om de en gång varit befintliga.

5.5.3 DATERING

Tre kolprover blev tagna under utgrävningen, dessa blev preparerade och ett av dem sändes till vedartsanalys och datering (KP5 från S2). De andra två magasinerades (KP4 från S1 och Kp5 från S3).

Detta prov gav följande dateringar: KP5 (S2): 1275+/-40, kalibrerat till 685-788 e.Kr.

Denna datering placerar oss i merovingertid.

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER

Tre stycken kolprover togs i fält. De preparerades och ett sändes till vedartsanalys. Det var KP5 från S2. KP4 från S1 och KP6 från S3 magasinerades. Vedartanalysen av KP5 visade att av 40 bitar var sju av betula (björk), en av salix/populus (sälgl/asp) och 32 av pinus (furu). Följande datering gavs KP5 (S2): 1275+/-40, kalibrerat till 685-788 e.Kr.

Tre stycken serier med pollenprover togs i fält. De är PP1 A-D från S1, PP2 A-E från S2 och PP3 A-C från S3. De kasserades.

5.5.5 ANALYSER

Ett av de tre kolprover som togs i fält, KP4, KP5 och KP 6, sändes efter de tvättats till vedartsanalys. Det framkom då att KP5 från S2 bestod av sju bitar björk, en bit sälgl/asp och 32 bitar furu.

Det prov som vedartsanalyserades skickades också till datering. Dessa gav följande resultat: KP5 (S2): 1275+/-40, kalibrerat till 685-788 e.Kr.

Tre pollenprover togs i fält, en serie från varje struktur, PP1 A-D från S1, PP2 A-E från S2 och PP3 A-C från S3. De kasserades.

5.6 VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON.

Tre stycken strukturer undersöktes i loppet av utgrävningen. Dessa var alla tre röjningsrösen.

Det har länge varit så att man överlag har sett gravrösen som en av de viktigaste källorna då det gäller kunskap om bosättningar i förhistorisk tid i Gudbrandsdalen (Hougen 1947). På senare tid har det dock gått upp för en att röjningsrösen innebär en stor källa för kunskap om just detta fenomenet. De berättar om hur samhället varit format och dess ekonomi.

Röjningsrösen är ett viktigt spår efter jordbruk i förhistorisk tid och medeltid. De har dock aldrig fått så stor uppmärksamhet inom arkeologin då de kommer med vissa svårigheter gällande datering och klassificering (Børsheim 1999:347). Gällande rösenas datering så ser de i princip likadana ut genom hela historien och de kan ha byggts upp under en lång tid så ett röse som ser modernt ut på toppen kan ha en gammal kärna. Vidare om rösenas datering har man de senaste åren blivit klar över att rösefälternas dateringar kan sträcka sig från övergången senneolitikum/bronsålder och fram till nyare tid (Pedersen 1990). Ingunn Holm har i *Trekk av Vardals agrare historie* (1995) utarbetat ett system med sju kategorier som delvis kan hjälpa en att klassificera rösen men det kräver fortfarande att man snittar dem. Även Ellen Anne Pedersen (1990) har arbetat med klassificering av röjningsrösen. Rösenas form och placering samt stenmaterialets sammansättning står centralt i detta sammanhang. Det är dock fortfarande först och främst C14-dateringar som kan hjälpa en att säkert datera ett röse.

Ett annat problem som ofta dyker upp med röjningsrösen är att de är väldigt svåra att skilja från gravrösen speciellt då de även kan ligga i förbindelse med varandra på samma fält. Det krävs i princip att man snittar dem för att skilja dem åt. Från 1980-talet insåg man att många av rösefältena som till då var tolkade som tveksamma eller möjliga gravrösefält representerade dyrkad mark från förhistorisk tid (Pedersen 1990).

På Østlandet, särskilt i Hedmark och Oppland och vid moränområdena i Østfold, Vestfold och Akershus har det sedan 1960- och 70-talet registrerats flertalet fält med röjningsrösen och andra dyrkningsspår. Dock så är det ganska få av dessa som är undersökta så det råder fortfarande brister i kunskapen om dem (Larsen 2009).

De senaste 20-30 åren är det de processer som har skapat röjningsrösen och dyrkningsflatorna mellan dem som har varit det primära att studera på arkeologiska undersökningar och inom ny fältmetodik. Ingunn Holm menar att denna typ av fornminnen kan vara spår av en mobil driftsform i jordbruket som har varat fram till yngre järnålder och medeltid, då fasta åkrar och tun blev etablerade (Holm 1995, 2007).

Det rösen gör som är intressant för oss är att försegla den ursprungliga markytan och de består av en massa som kan innehålla pollen, kol och makrofossiler från när de var i bruk. Pollen- och kolprover ger då kunskap om ålder, naturmiljö eventuellt vad som odlades kring röset. Prover från jordprofiler under röset vill kunna ge en tillsvarende bild från tiden före röset blev anlagt. Man kan via dessa studier se förändringar i vegetation, landskap och jordbrukskulturen i olika tider samt om det skett några större förändringar gällande driftsformen. (Prøsch-Danielsen 1999).

Tyvär så berättade våra rösen ej så mycket som vi hade hoppats på då vi startade undersökningen. Detta då det visade sig att alla tre rösen som vi skulle undersöka på ett eller annat sätt hade blivit stört. Detta förhindrade oss att finna helt trovärdiga kontexter att ta prover ifrån. Detta stoppade oss alltså från att

göra de analyser som krävs för att få reda på allt om odling, natur och kultur. Vi daterade S2 ur den kontext som verkar ha störst chans att ge oss en korrekt bedömning. S2 daterades från 685-785 e.Kr., merovingertid.

S1, i nedförsbacken, under granen. Sett mot nordväst.

Fotograf: Jakob Johansson

S1 och S3 låg båda i en lutning åt sydväst medan S2 låg i relativt flat terräng. Om vi ska försöka kategorisera dessa rösen enligt de modeller som Ingunn Holm satte upp i Øverbymarka (1995) så passar alla tre bäst in på kategori D. Detta är dock som tidigare nämnt ett väldigt osäkert antagande då mycket har skett kring våra rösen som gör det svårt att göra en korrekt bedömning. Kategori D rösen har ett mått på 2 till 5 meter och de har en höjd på 0,1 till 0,3 meter. Deras stenmaterial är blandat och har storlekar från några knytnävar till huvudstora. På de platser dessa rösen ligger i lutande terräng är ofta den övre kanten täckt av en punktbrink. Detta är då en jordansamling som bildas längst ena kanten på ett röse då erosion och åkerbruk för massor nedåt i en sluttande backe. Runt D rösen har man röjt en medelstor mängd med sten och där har det skett en massförflyttning som har lett till att det har skapats punktbrinker. Man har här alltså odlat något som inte kräver så stenfri mark och brukat redskap som kan hantera en viss mängd sten i marken. Odlingsmetoden man har brukat skapar dock en viss massförflyttelse. Speciellt gällande S2 ligger det även en hel del jord bland stenen som kan tyda på att det inte bara är sten som är lagt på högen utan även rötter och växtdelar som senare har förmultnat. All den jord skulle annars ha svårt att finna sin väg in och kring stenarna i rösen. Utöver detta är det som tidigare nämnt väldigt svårt att säga något direkt om driftsform så som extensivt eller intensivt jordbruk med hjälp av den information vi fått ut av dessa rösen.

Vidare såg vi i våra schakt inte några direkta spår av odlingslag eller liknande kring eller under våra rösen. De låg alla relativt nära den sterila undergrunden och kring dem verkar vanlig matjord och torv vara de enda massorna.

Resultaten från denna grävningen var inte så informativa som vi hade hoppats på då våra strukturer och deras inte kontext var så påverkad av omkringliggande faktorer. Vi har i alla fall så gott vi kan analyserat rösenas ålder, kategori och vilken slags jordbruk de kan tänkas representera.

6. KONKLUSJON

Vid undersökningen i Nerstuen, 104/4, i Ringeby, Oppland dokumenterades tre strukturer. Undersökningen genomfördes på grund av att fv. 383 som går här skulle breddas för att bli mer trafiksäker. Alla strukturer som grävdes ut var röjningsrösen mellan 2,2x1,9 och 5,5x4 m i storlek. Tjockleken låg mellan 0,1 och 0,3 m. Kolprover och pollenprover för analys togs ur samtliga rösen men inga andra fynd gjordes. Det är troligt att rösen symboliserar en mobil driftsform som ska varit vanlig före den yngre järnåldern och medeltiden då deras fasta åkrar och tun gjorde intåg i historien. Vid försök att kategorisera rösen enligt de modeller som Ingunn Holm har satt upp så hamnar alla tre närmast kategori D då de har rätt storlek, sten med en blandad storlek och de ofta är täckta av jord i ovankant. Inga spår av odlingslag eller liknande kring eller under våra rösen kunde iaktas. Ett av rösen, S2, daterades från 685 till 785 e.Kr., merovingertid.

Undersökningen gav nya resultat, viktiga för att förstå och tolka platsen och dess utveckling genom tiden. Detta då få rösen undersökt i området och det gavs en datering som berättar om platsens identitet under järnålder. Undersökningen berättar också om bosättning i ett marginalt område redan under merovingertid.

Schaktet genom S1, översikt. Sett mot syd.

Fotograf: Jakob Johansson

7. LITTERATUR

Børsheim, R. L. 1999: Rydningsrøyser – en arkeologisk kildekategori. I Lotte Selsing og Grete Lillehammer (red): *Museumslandskap. Artikkelsamling til Kertin Griffin på 60-årsdagen*. AmS-rapport 12B, s. 347-354. Arkeologisk museum i Stavanger.

Holm, I. 1995: *Trekk av Vardals agrare historie*. Varia 31. Universitetets Oldsaksamling. Oslo.

Holm, I. 2007: *Forvaltning av agrare kulturminner i utmark*. UBAS, Bergen.

Hougen, B. 1947: *Fra seter til gård*. Oslo.

Larsen, J. H. 2009: *Prosjektbeskrivelse. Opprusting av fv. 383. Segelstad Øvre 140/4, Rungebu, Oppland*. Kulturhistorisk museum. Oslo.

Pedersen, E. A. 1990: Rydningsrøysfelt og gravminner – spor av eldre bosetningsstruktur på Østlandet. *Viking LIII*, s. 50-66.

Pettersson, S. 2008: *Rapport frå arkeologisk registrering, røysfelt. Nerstuen 104/4, Ringebu, Oppland*. Oppland Fylkeskommune. Lillehammer.

Prøsch-Danielsen, L. 1999: Rydningsrøysa som pollenfelle og kilde til norsk jordbrukshistorie – innsamlingspolitikken i Rogaland. I Lotte Selsing og Grete Lillehammer (red): *Museumslandskap. Artikkelsamling til Kertin Griffin på 60-årsdagen*. AmS-rapport 12B, s. 355-370. Arkeologisk museum i Stavanger.

8. VEDLEGG

8.1. STRUKTURLISTE

Strukturnr	Struktur	Form	Høyde	Lengde	Bredde	Farge	Fyll
S1	Rydningrøys	Ujevn	30	550	400	Brun	Sandig silt
S2	Rydningrøys	Ujevn	10	475	300	Brun	Sandig silt
S3	Rydningrøys	Ujevn	20	220	190	Brun	Sandig silt

8.2. FUNN OG PRØVER

Museumsnr	Unr	Provnr	Strukturnr	prøvetyp	Materiale	Vekt	Datering
C57333	1	1	S1	prøve, pollen			
C57333	2	2	S2	prøve, pollen			
C57333	3	3	S3	prøve, pollen			
C57333	4	4	S1	prøve, kull		0,3	
C57333	5	5	S2	prøve, kull	Björk, sälg, asp, furu	2,5	685-785 e.Kr.
C57333	6	6	S3	prøve, kull		0,1	

Tillväxttext

C57333/1-6

Dyrkningsspor fra SEGELSTAD ØVRE (104/1), RINGEBU K., OPPLAND.

Prøver fra utgraving av rydningsrøys (Johansson 2010). På grunn av vanskelig terreng, ble registreringen av området ble gjennomført i flere omganger av Oppland fylkeskommune. I september 2007 ble området registrert for første gang, senere var det to registreringer til. En den 14.11.2007 og den andre ved tre anledninger i perioden 30.06.08-11.07.08. Det ble i løpet av denne perioden registrert 76 rydningsrøysere og en forlatt setervei (Pettersson 2008). Tre av disse rydningsrøysene havnet innenfor tiltaksområdet og krevde undersøkelse. På KHMs utgraving i juni 2009 ble disse tre røysene gravd ut. Vedartsbestemmelsene ble utført av Helge I. Høeg og dateringen ved NTNU (i Johansson 2010).

Pollenprøver:

- 1) Fra rydningsrøys S1. Serie fra A til D. Kassert.
- 2) Fra rydningsrøys S2. Serie fra A til E. Kassert.
- 3) Fra rydningsrøys S3. Serie fra A til C. Kassert.

Kullprøver:

- 4) Fra rydningsrøys S1. *Vekt: 0,3g.*
- 5) Fra rydningsrøys S2. *Vekt: 2,5g.* Vedartsbestemt til björk, selje/osp og furu. Prøven er radiologisk datert til 1275+/-40, kalibrert til 685-788 e.Kr.
- 6) Fra rydningsrøys S3. *Vekt: 0,1g.*

Orienteringsoppgave: Tre rydningsrøysen ble undersøkte. S1 lå i en bratt skrånende terreng mot sørvest. Det var omgitt av en ryddet skog, men røysene lå rundt et tre. S2 var plassert i flatt, gresskledd terreng mellom to skogkledde åser som skråner mot sørvest. Denne røysen er blitt forstyrret av biler som har kjørt tvers over den sørvestlige delen av røysen. S3 lå i bratt skrånende terreng mot vest, inne i en skog sørvest for en vei, som ligger nordøst for røysen. Røysen lå ved en trestubbe, ellers består bakken av en steinete morenejord med innslag av grunnfjell i nord. Området har innen hogst vært brukt som et skogkledde beite.

Kartreferanse/-KOORDINATER: , *Projeksjon:* EU89-UTM; Sone 32 N: 6813050 Ø: 560233

LokalitetsID: 76414

Litteratur:

Pettersson, S. 2008, *Rapport fra befarings, Nerstuen 104/4, Ringebu, Oppland.* Oppland fylkeskommune.

Johansson, J. 2010, *Rapport fra arkeologisk undersökning. Dyrkningspår. Nerstuen 104/4, ringebu, Oppland.* KHMs arkiv.

8.3. TEGNINGER

Teckningarna följer sist i rapporten.

1. S1, S2 och S3 plan.
2. S1, S2 och S3 profil.

8.4. FOTOLISTE

Filmnr	Filnavn	Fotoark_Id	Motivbeskrivelse	Retning_Setting_Mot
Cf34121	Cf34121_01.jpg	346400	S2, innan rensning.	SØ
Cf34121	Cf34121_02.jpg	346401	S2, innan rensning.	SV
Cf34121	Cf34121_03.jpg	346402	S3, innan rensning.	S
Cf34121	Cf34121_04.jpg	346403	S3, innan rensning.	NØ
Cf34121	Cf34121_05.jpg	346404	S1, innan rensning.	NØ
Cf34121	Cf34121_06.jpg	346405	S1, innan rensning.	NV
Cf34121	Cf34121_07.jpg	346406	S1, under rensning.	NV
Cf34121	Cf34121_08.jpg	346407	S2, under rensning.	SØ
Cf34121	Cf34121_09.jpg	346408	S3, under rensning.	NV
Cf34121	Cf34121_10.jpg	346409	Schakt genom S2 och S3.	SV
Cf34121	Cf34121_11.jpg	346410	Schakt genom S1.	NØ
Cf34121	Cf34121_12.jpg	346411	S2, profil.	SØ
Cf34121	Cf34121_13.jpg	346412	S3, profil.	SØ
Cf34121	Cf34121_14.jpg	346413	S2 och omkringliggande yta mot S3.	SØ
Cf34121	Cf34121_15.jpg	346414	S3 och omkringliggande yta mot S2.	SØ
Cf34121	Cf34121_16.jpg	346415	Översikt S2 och S3.	S
Cf34121	Cf34121_17.jpg	346416	S1, profil.	NV
Cf34121	Cf34121_18.jpg	346417	S1, profil, närbild.	NV
Cf34121	Cf34121_19.jpg	346418	Schakt genom S1, översikt.	S

8.5. ANALYSER

Analyserna följer sist i rapporten.

1. Vedartsanalys
2. C14-analys

8.6. KART

Kartorna följer sist i rapporten.

1. Strukturerna
2. Översiktskarta

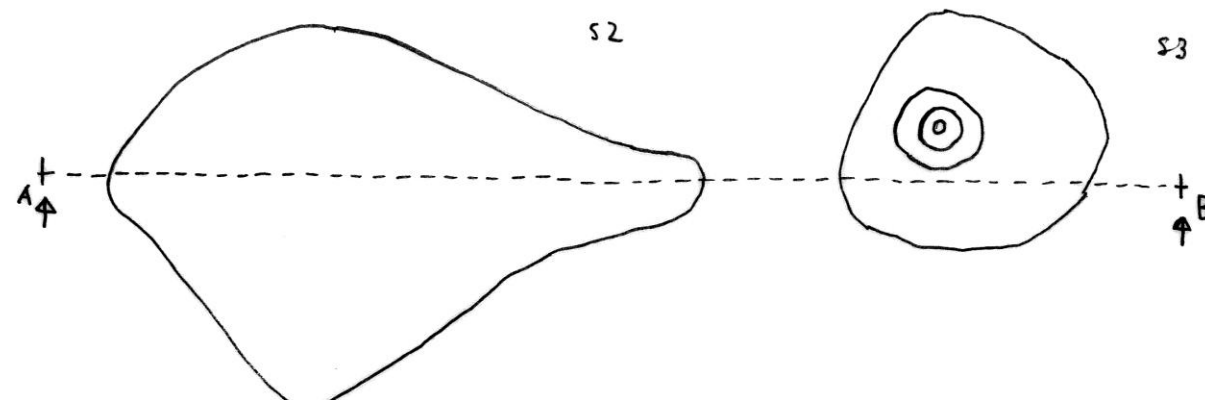
Nerstuen 104/4 Ringeby Oppland
Teckning #1 S1, S2 & S3 plan

S2, S3

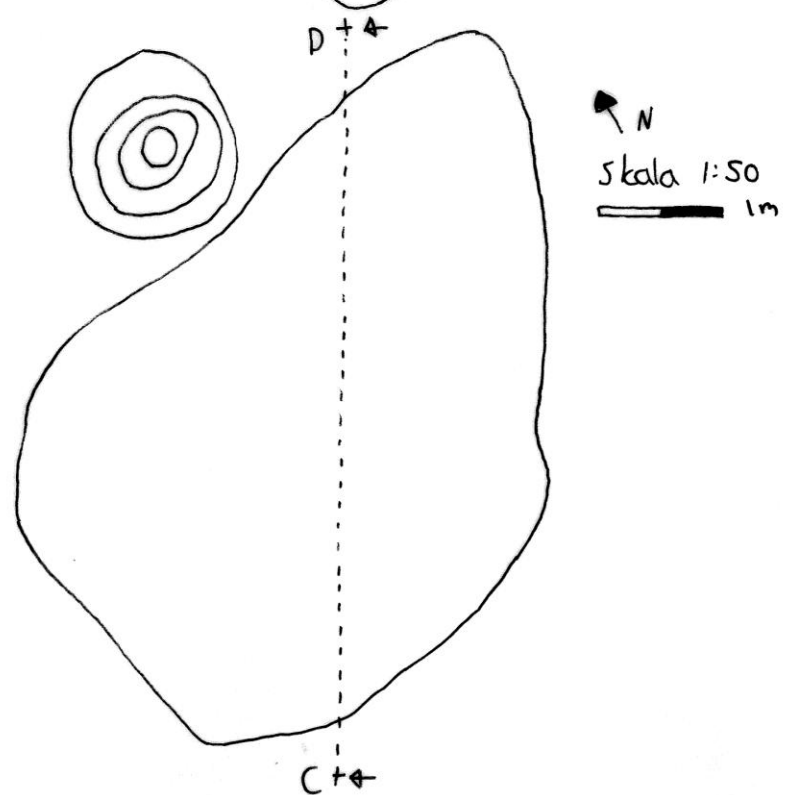
Skala 1:50

1m

N

S1

Stora delar av ytorna är fyllda av sten, torv ligger
död över hela strukturerna. S1 och S3 är kraftigt storda
av stora bräd. S2 har blivit överkörd av en väg i sydväst
och åt nordöst smälter den samman med fyllnadssten för att
utjämna ytan vid byggnaden av vägen.

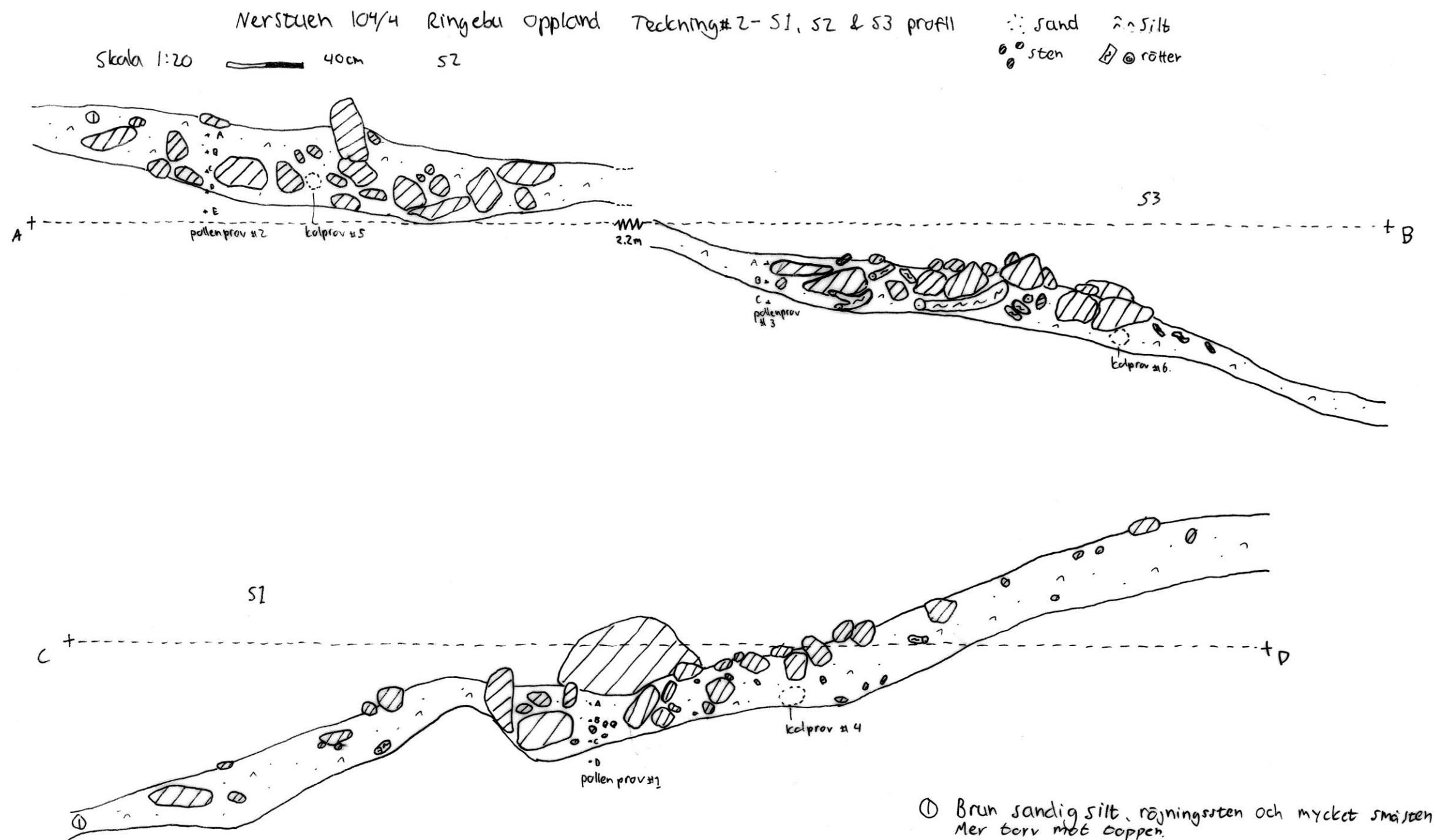
stenstorlek

S1: 0,3-0,8m

S2: 0,2-0,4m

S3: 0,2-0,7m

Teckning 1. S1, S2 och S3 plan.

Teckning 2. S1, S2 och S3 profil.

Høeg – Pollen 876 842 262 MVA,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 1/11-09.

Til Jan Henning Larsen, KHM, Boks 6762 St. Olavs plass, 0130 OSLO.

Analyse av 1 kullprøver fra Nerstuen, 104/4, Ringebu kommune, Oppland.

KP 5, S 2.

Det ble bestemt 40 biter. Av disse var 7 *Betula* (bjerk), 1 *Salix/Populus* (selje, vier/osp) og 32 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 0,2 g.

Helge Irgens Høeg

Analys 1. Vedartsanalys

Vitenskapsmuseet
Seksjon for arkeometri

KULTURHISTORISK MUSEUM Universitetet i Oslo	
Saknb.	Kopi
25 MARS 2010	
Ark.: 0520-104	
Saknr. 09/6586	Dok.nr.: 7

1 av 1

SKANNET

Vår dato 11.03.2010
Deres dato

Vår referanse 2009/14929/ABE
Deres referanse

KHM/Fornminneseksjonen/UiO
v/Jan Henning Larsen
Postboks 6762 St. Olavs plass
0130 Oslo

DF 4317 - BETALTE OPPDRAG

Vedlagt oversendes rapport for ^{14}C datering av følgende prøver Oppland:

Tiltakskode 760077 – 4 trekullprøver fra Bø Øvre, Vang
Tiltakskode 760078 – 6 trekullprøver fra Romundgard, Sel
Tiltakskode 760079 – 1 trekullprøve fra Nerstuen, Ringeby

^{14}C innholdet i prøvene er målt med akselerator i Uppsala.

$\delta^{13}\text{C}$ -verdier merket med * er ikke målt, men antatte verdier.

Den siste prøven fra Sel, merket KP15, S10, var for liten til datering og utgår etter avtale med Jakob Johansson.

Faktura vil bli oversendt fra Regnskapsseksjonen, NTNU.

Restmateriale returneres separat.

Vi beklager at det ble lang ventetid på disse dateringene.

Vennlig hilsen

Steinar Gulliksen

Rapporter

Postadresse	Org.nr. 974 767 880	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
7491 Trondheim	E-post: datlab@vm.ntnu.no	Nasjonallaboratoriet for 14C datering	+47 73 59 33 10	Anne-Marit Berge
	http://www.ntnu.no		Telefaks	Tlf. +47 73 59 33 04
			+47 73 59 33 83	

For korrigering som angår saksbehandling skal adresseres til saksbehandlerne ved NTNU og ikke direkte til vedtatte saker. Ved å sende inn vedlagt oppgitt referanse

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: NTNU – Gløshaugen, Sem Sælandsv. 5, 7491 Trondheim
Telefon 73593310 Telefax 73593383

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Larsen, Jan H.
KHM/Fornminneseksjonen/UiO
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-4317

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	¹⁴ C alder før nåtid	Kalibrert alder	δ ¹³ C ‰
TRa-343	KP5, S2, Nerstuen Ringebu, Oppland	Trekull Bjork, selje vier/osp		1275 ± 40	AD685-785	-26.1*

Dato: 10 MAR 2010

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Sølvi Stene
Sølvi Stene

Steinar Gulliksen
Steinar Gulliksen

FORKLARING TIL DATERINGSRAPPORTEN

Med prøvens ^{14}C alder forstås den tid som er medgått siden opptaket av biogent kullstoff opphørte. (Nåtid er satt til AD 1950). Den angitte feilgrense representerer et standardavvik slik som det defineres i statistikken, og dette innebærer at det vil være ca. 68% sannsynlighet for at prøvens alder faller innenfor denne feilgrense. Det oppførte standardavvik inkluderer usikkerhet i bestemmelsen av prøvens ^{14}C innhold og usikkerhet ved korreksjon for isotopisk fraksjonering. Halveringstiden for ^{14}C er forutsatt 5570 år.

Kalibrert alder finnes ved sammenlikning med målinger av ^{14}C aktivitet i årringdaterte tretrær. Korrekt historisk alder vil med 68% sannsynlighet ligge i det oppgitte intervall, men på grunn av uregelmessigheter i kalibreringskurven er det uklart hvilken del av intervallet som er mest sannsynlig. Mer detaljerte opplysninger om dette kan fås ved henvendelse til laboratoriet. Det er benyttet et kalibreringsprogram utarbeidet ved University of Washington, Seattle (Stuiver & Reimer, 1987).

Ved kalibrering av torv, gytje og sedimentprøver er det antatt et tidsspenn på 100 år for dannelsen av materialet.

For marine prøver inkluderer dateringsresultatet korreksjon for reservoireffekt (havvannets tilsynelatende alder). Denne utgjør 440 år for ^{14}C alder, mens korreksjonen for kalibrert alder er avhengig av hvor prøven er funnet (Sør-Norge, Nord-Norge, Svalbard etc.).

Den oppgitte $\delta^{13}\text{C}$ verdi er anvendt for korreksjon av prøvens aktivitet for isotopisk fraksjonering til -25,0 ‰/‰ relativt PDB.

Når flere fraksjoner av samme materiale er datert, betegnes disse med A, B osv. For gytje/sedimenter er alltid A den lutløselige del og B den u løselige. For skjell regnes fraksjonene utenfra, dvs. A er den fraksjon som først frigjøres ved etsing med syre.

KJEMISK FORBEHANDLING

Trekull, tre og torv

Prøven ble behandlet med fortynnet natriumhydroksydoppløsning (5g/100ml) for å fjerne mulig innhold av humussyrer. Videre ble den behandlet med fortynnet saltsyre (5ml/100ml) for fjerning av karbonater.

Gytje/sedimenter

A. Lutløselig fraksjon

Prøven ble ekstrahert med fortynnet natriumhydroksydoppløsning (10g/100ml) og utfelt med saltsyre. Uløst del sentrifugert ut før utfelling.

B. Lutløselig fraksjon

Uløst del ble behandlet med fortynnet saltsyre (5ml/100ml) for å fjerne mulig innhold av karbonater.

Skjell

Det ytterste laget av skjellene ble etset bort med fortynnet saltsyre for å fjerne belegg med mulig innhold av yngre karbon.

Bein

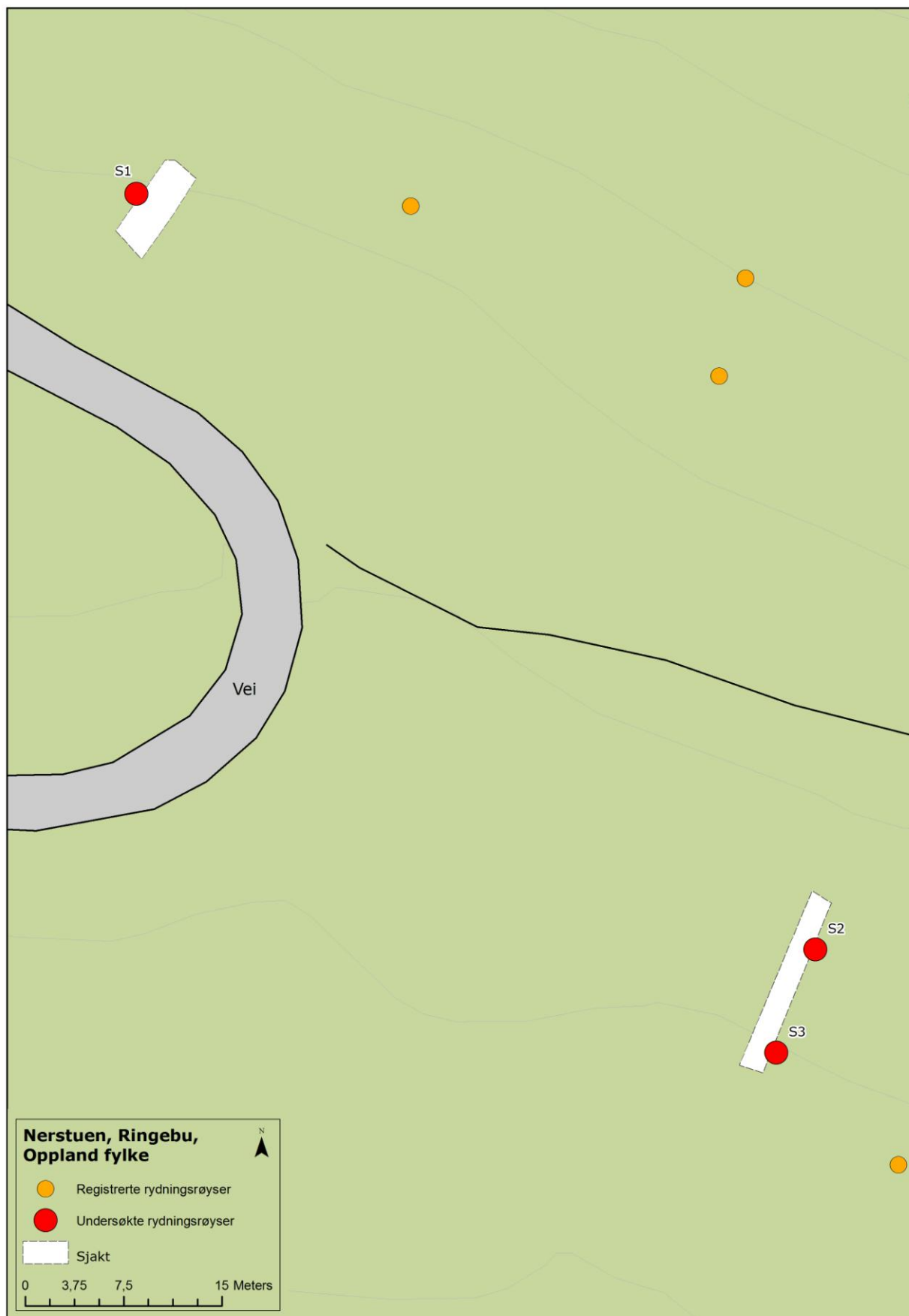
Uorganisk fraksjon fjernet ved behandling med fortynnet saltsyre (25ml/100ml) under vakuüm. Deretter behandlet med kald natriumhydroksydoppløsning (5g/100ml) for å fjerne humussyrer. Kollagenet ekstrahert med varmt destillert vann med pH=3 (justert med saltsyre), og inndampet til tørrhet.

Oktober 1994

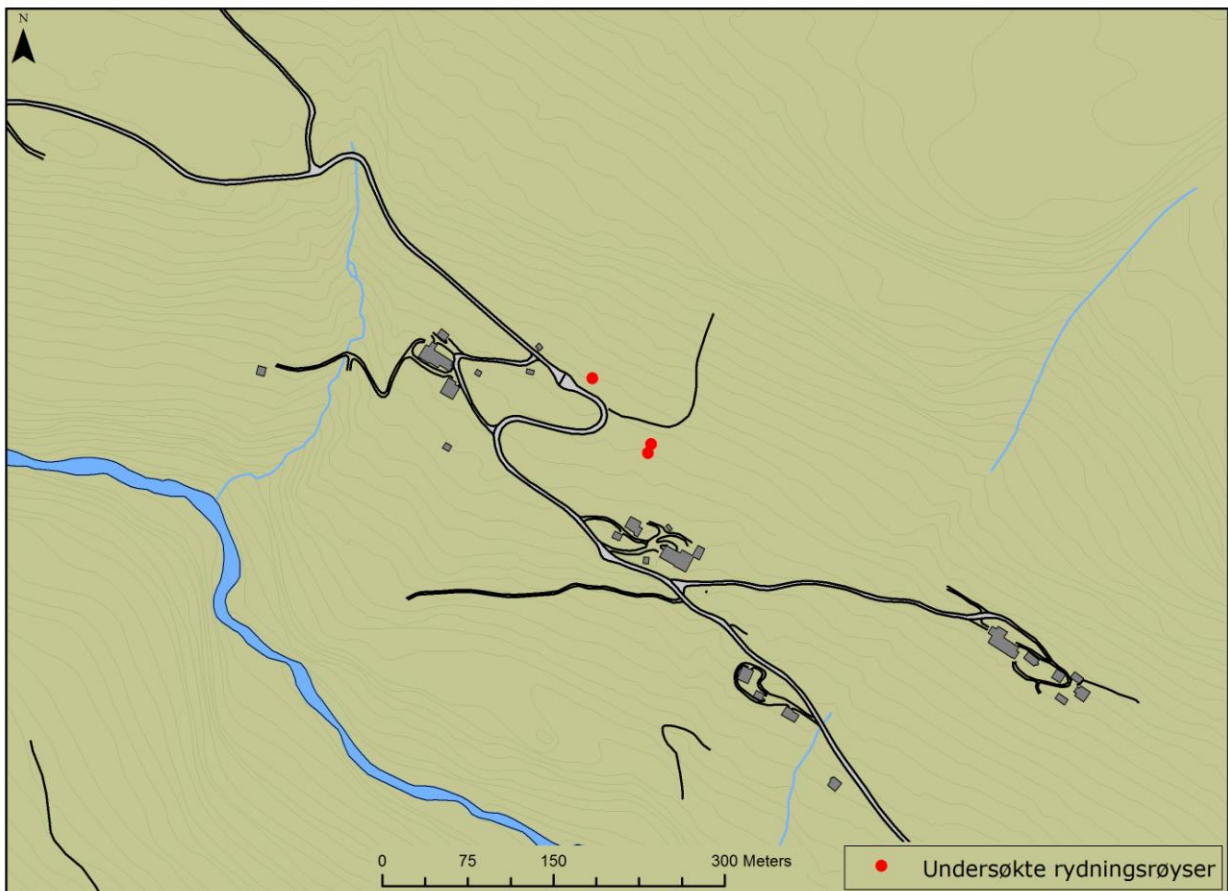
LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Analys 2. C14-analys

Karta 1. Strukturerna

Karta 2. Översiktskarta